

A nyugdíjrendszer megfeleltetése és a nyugdíjaktuáriusok hiánya

Matits Ágnes
2016 május 8
Kecskemét

Az előadás apropója

- Éppen 10 évvel ezelőtt indult egy átfogó kezdeményezés szakértői körökben : Milyen irányban kellene a nyugdíjrendszert változtatni?
 - Ez az előadás a 10 évvel ezelőtti vitaindító előadáson alapszik, s azt keresi, mennyiben érvényesek az akkori megállapítások

BIBE : **Bismarck** vagy **Beveridge** elven induljunk ?

Ennek folytatásaként alakult a NYIKA(2007-2009) :
Nyugdíj és Időskor Kerekasztal

Tartalom

1. Mi az a nyugdíjrendszer ?
2. A nyugdíjrendszer struktúrája
3. Néhány tény a mai nyugdíjakról
4. Problémák és az aktuáriusok feladatai

Tartalom

1. **Mi az a nyugdíjrendszer ?**
2. A nyugdíjrendszer struktúrája
3. Néhány tény a mai nyugdíjakról
4. Problémák és az aktuáriusok feladatai

Három megközelítés

- Egy modern nyugdíjrendszer feladata a kiesett munkajövedelem pótlása, mégpedig a „járulékfizetéssel arányos nyugdíj” elv következetes alkalmazásával.
- A nyugdíjrendszernek kettős a feladata van: egyrészt időskorban megfelelő mértékben pótolja a tisztes munkában töltött élet keresetét, másrészt akadályozza meg a végletes időskori szegénységet
- Az állami nyugdíjrendszer feladata csak az időskori végletes szegénység megakadályozása lehet.

Csak a TB feladatairól beszélünk?

A nyugdíj, mint általános társadalmi kategória

- Egységesen kell a nyugdíjról beszélni, abban az értelemben, hogy *a feladat egy ember nyugdíjaskori megélhetését biztosítani, (szinte) függetlenül annak forrásaitól*
- A nyugdíjrendszer tervezése azt jelenti, hogy a törvényhozók a társadalom minél szélesebb rétegei számára szabályozott, s bizonyos értelemben az egyének helyett „gondolkodó” rendszereket alakítanak ki. Így azonban *a nyugdíjrendszer nem csak a munkajövedelemből élők nyugdíjának intézményes kötelező biztosítását jelenti.*
- *A nyugdíjrendszer nem tervezhető a kapcsolódó rendszerekkel való kölcsönhatások figyelembe vétele nélkül (munkaerőpiac, egészségügy, szociális rendszer)*

ALAPKÉRDÉSEK 1.

❖ Csak a kötelező rendszerről beszélünk ?

- Igen - Nem

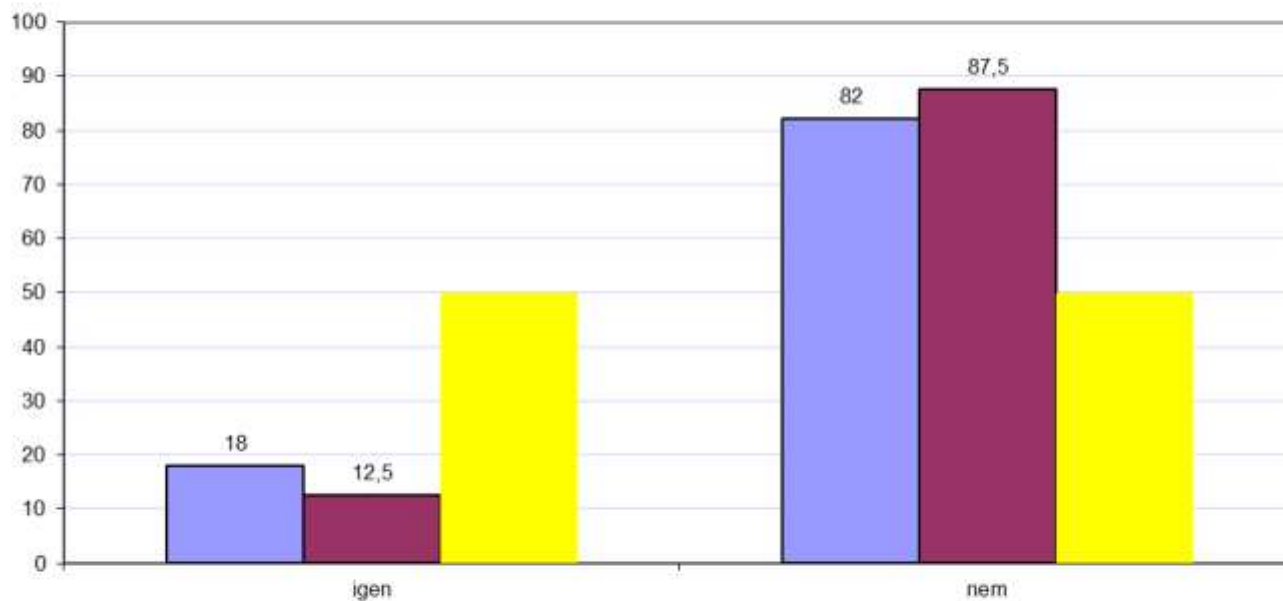
❖ Kell - e szolidaritás a nyugdíjrendszerben?

- **Igen** (minden időskorút meg kell óvni az éhhaláltól)
- **Nem** (az időskori éhhaláltól más rendszereknek kell megóvni a lemaradókat)

❖ Kinek akarunk nyugdíjat biztosítani ?

- Csak a munkabérből járulékot fizetőkét
- Bárkinek, aki járulékot fizet
- Minden időskorú állampolgárnak

Ha nyugdírendszert említünk, akkor csak a kötelező rendszerről beszélünk?

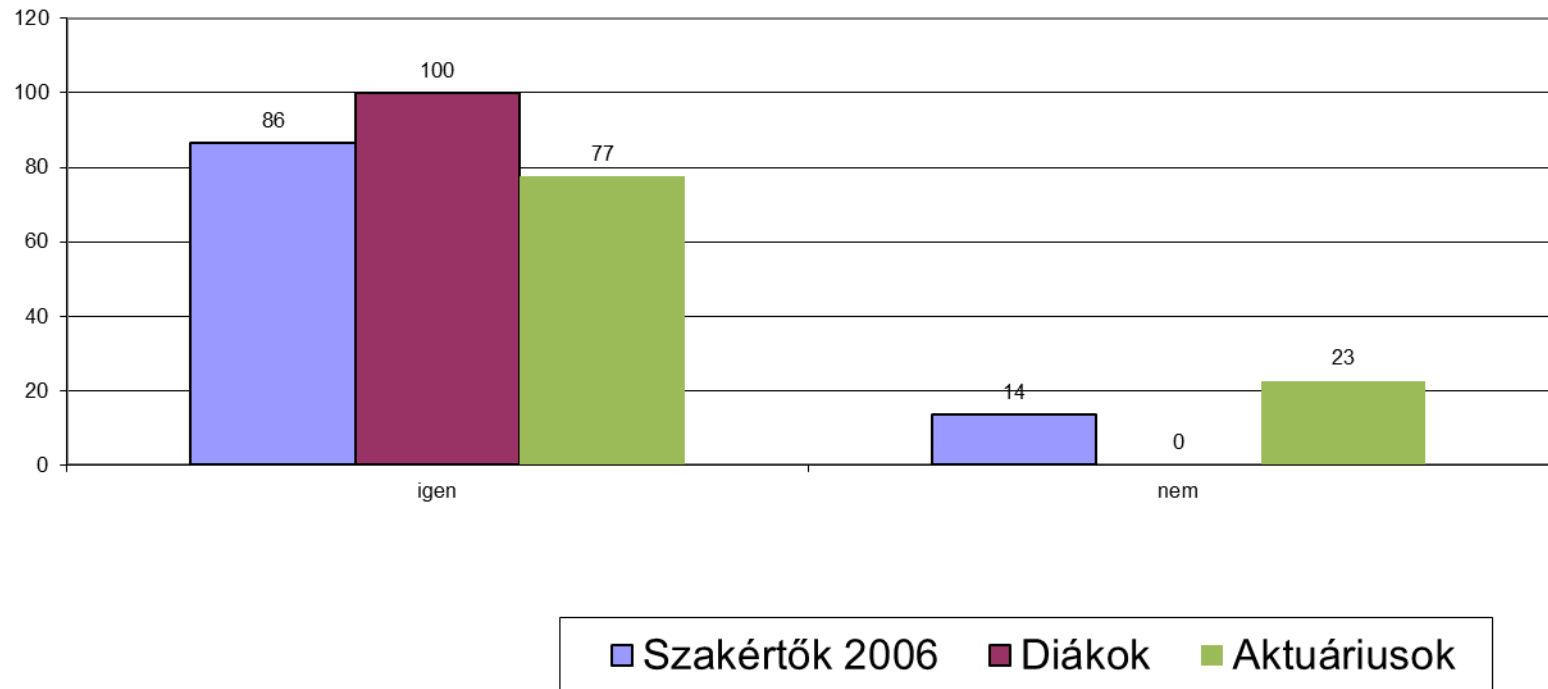

■ Szakértők 2006

■ Diákok

■ Aktuáriusok

Kell e szolidaritás a nyugdíjrendszerben?

Tartalom

1. Mi az a nyugdíjrendszer ?
2. **A nyugdíjrendszer struktúrája**
3. Néhány tény a mai nyugdíjakról
4. Problémák és az aktuáriusok feladatai

Kell e változtatni ?

❖ Senki nem mondja azt, hogy minden maradjon úgy, ahogyan van!

A mai struktúra: járulékfüggő TB + önkéntes nyugdíj

A struktúra változtatása csak tudományos megalapozást követően lehetséges

Többféle elgondolás lehetséges (pl NYIKA javaslatok)

❖ A kívánatosnak tartott struktúra kiválasztása nem a nyugdíjszakértők, hanem a politikusok (a „policy maker” –ek) feladata

Az elmúlt 10 évben senki sem döntött a kívánatosnak tartott strukturáról

Struktúra 1.

Csak járulékarányos kötelező nyugdíj

A befizetett járulékkal arányos nyugdíjat folyósító kötelező nyugdíjrendszer (generációkon belüli szolidaritási elem nélkül) + nyugdíjrendszeren kívülre helyezett öngondoskodás és szociális segélyezés

- Lényegben ezt az elvet követte az 1998 évi nyugdíjreform (MNYP bevezetése)
- Még a kötelező magánrendszer legkitartóbb ellenzői sem hitték, hogy 10 év után realitás lenne a MNYP – a mások által éppen hatalmas vívmányként értékelt – rendszerelemnek az eltörlése.

Mégis megtörtént 2012-ben. De ez nem átgondolt struktúra változtatás , csak a kényszerítő körülmények hatása

Struktúra 2.

Alapnyugdíj + öngondoskodás

Egy szakértői vélemény: „Tiszta rendszerek híveként az állampolgári minimál-nyugdíj (semmilyen kockázati közösség, semmilyen befizetéshez kötés) + tetszőleges szabályok mentén kialakított egyéni öngondoskodás megoldása áll hozzám közel”

Minimál-nyugdíj vagy Alapnyugdíj ?

A minimál nyugdíjat csak az kapja, akinek a saját jogú nyugdíja nem éri el a minimumot (Ma is van, de semmire se elég)

Alapnyugdíj : (majdnem) mindenkinek jár . Cél : a végletes szegénység elkerülése. Itt erről beszélünk

Máig sem elfogadott koncepció, pedig sok jel arra mutat , hogy ebbe az irányba kellene lépni.

Az alapnyugdíj

PRO: a járulékarányos rendszerben sok ember lesz, akinek nem lesz elég időskori jövedelme az életben maradáshoz sem. Akkor pedig nagy tömegek szociális segélyezése válik szükségessé. Erre pedig jobb előre felkészülni.

- Nem a távoli jövő problémája
- A rászorultság vizsgálata túl drága

CONTRA : erősít(het)i a potyautas szindrómát, másrészt igazságtalanul leértékel(het)i a munkanyugdíjakat.

ALAPKÉRDÉSEK 2.

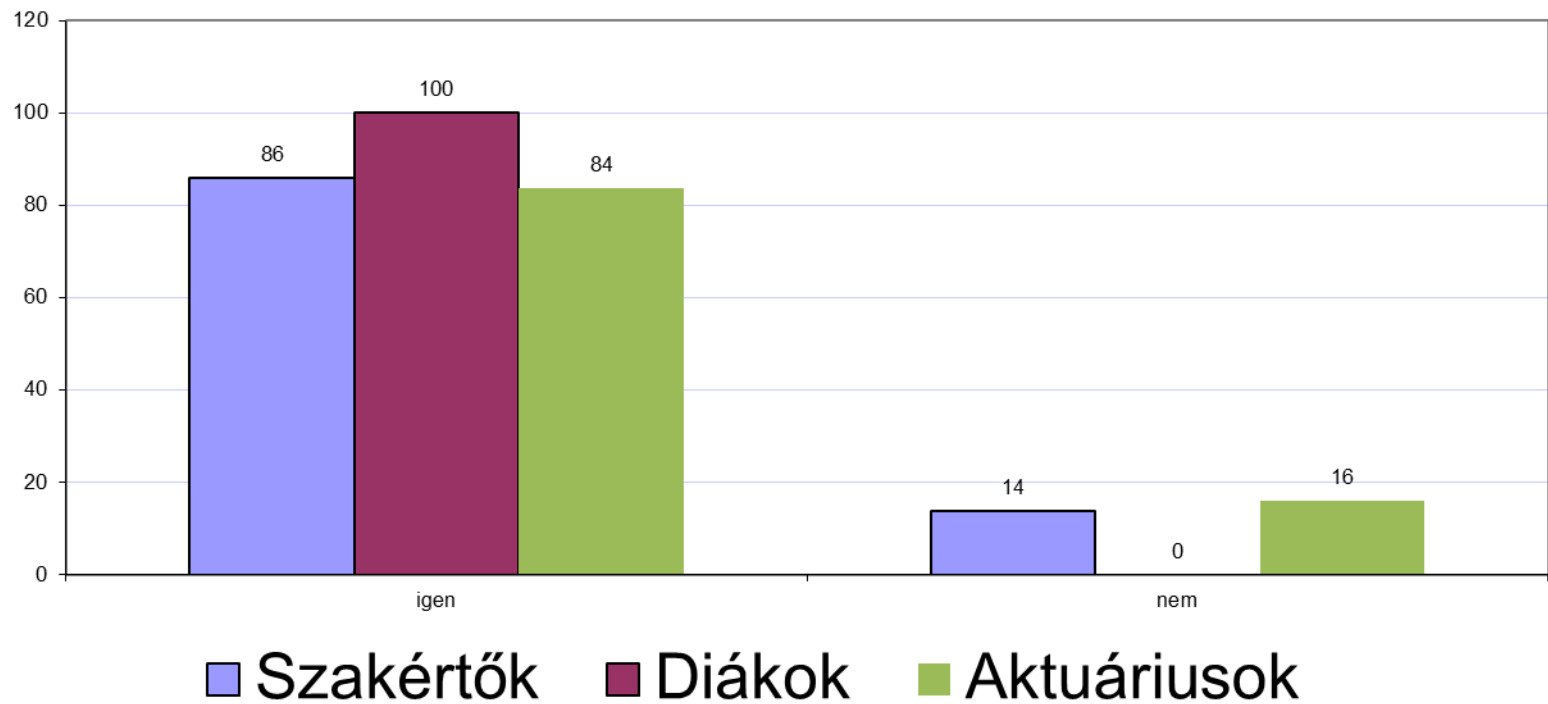
❖ Legyen alapnyugdíj?

- Igen - Nem

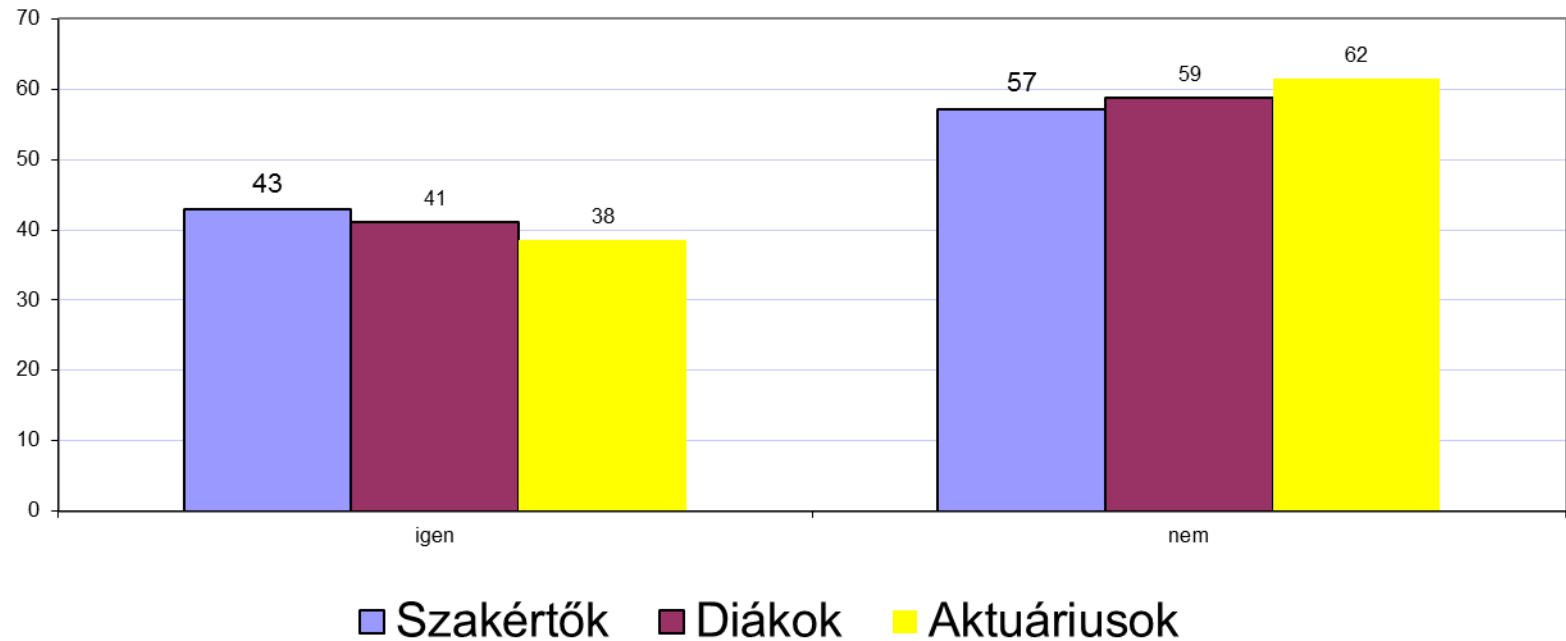
❖ Ha igen, akkor kinek?

- Mindenkinek
- Csak a rászorulóknak

Legyen-e alapnyugdíj?

Az alapnyugdij csak rászorultsági alapon járjon?

Mekkora legyen az alapnyugdíj?

Kicsi, tényleg csak éhenhalás ellen.

Vagy

Alapellátásra elegendő nyugdíj

- A mértékét normatív módon (létminimumhoz, vagy minimálbérhez kötve) kellene kötni, különben ez válna a jövőben a politika játékszerévé.
- Minimális feltételek esetleg adhatók a jogosultsághoz

Struktúra 3. 2006 évi elképzelés

Alapnyugdíj + kötelező járulékokra épülő nyugdíj + önkéntes öngondoskodás

- ❖ Lényeg : a kötelezően fizetett járulékok **egyéni számlás** nyilvántartása, majd az akkumulált járulékokkal arányos nyugdíj
- ❖ Alapkövetelmény : **Bizalom és transzparencia**
 - ❖ Kell a jelenlegi két kötelező pillér ?
 - ❖ Az állami (TB) rendszeren belül akkumulált járulék versenyzővé válhat a tőkefedezeti magán rendszerben (MNYP) felhalmozott járulékokkal
 - ❖ Rugalmasabb járulékmegosztás kellene
 - ❖ Új nyugdíjformula kellene (A reform része volt!)
- ❖ **Mi legyen a kötelező járulékok alapja ?**
 - ❖ Csak az a alkalmazotti jövedelem
 - ❖ Minden SZJA alapul szolgáló jövedelem
 - ❖ Az egyén eldöntheti, hogy mire szerződik
 - ❖ egyre kevesebben élnek foglalkoztatottként a teljes életpályán. Azaz a nem alkalmazotti státuszbn lévőekkel is számolni kellene a nyugdíjrendszernek.

Az öngondoskodás

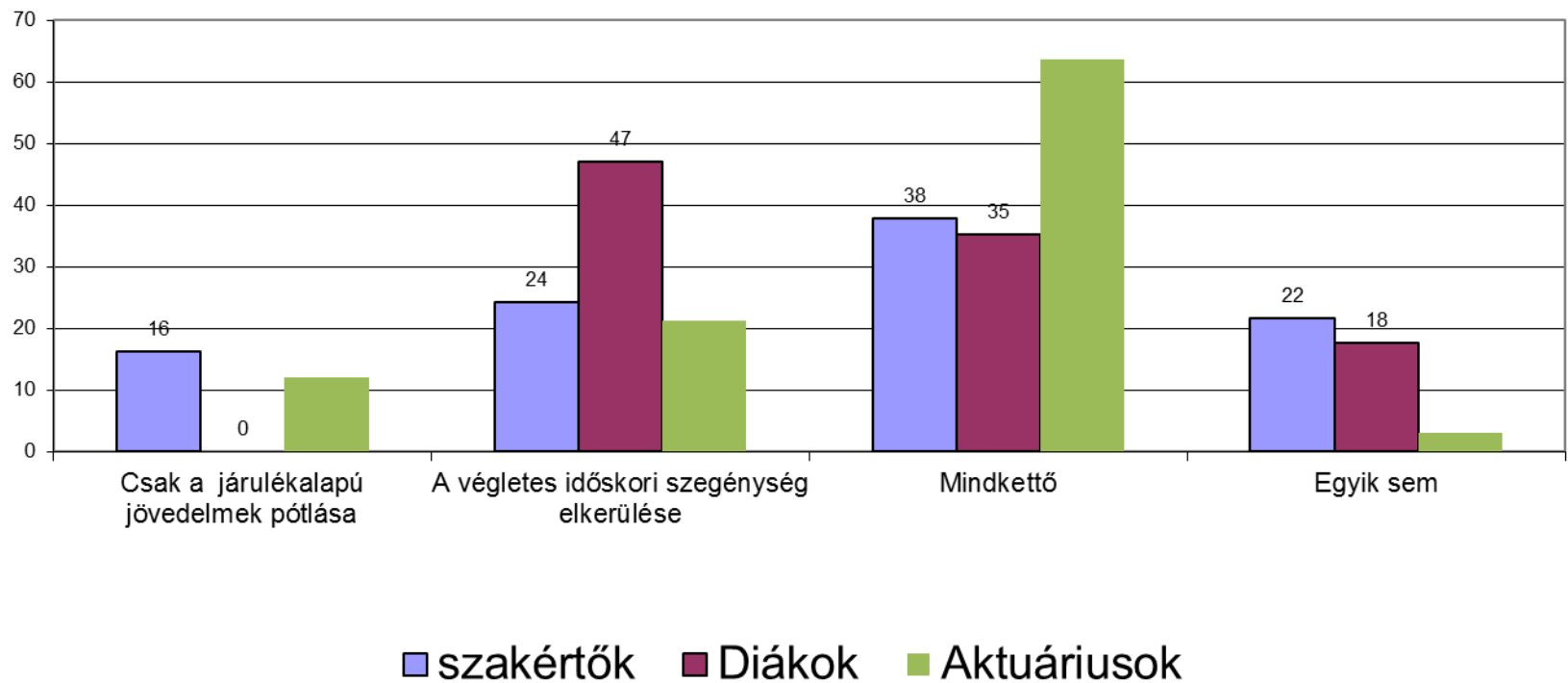
- Tudomásul kell venni, hogy nincs olyan állami rendszer, amely mindenkinek elegendő nyugdíjat biztosít – az öngondoskodás a kulcs
- Csaknem kizárólag tőkefedezeti DC rendszerben képzelik el – a fejlett EU országokban több DB alap van
- Az öngondoskodási célú járulékfizetés
 - Nem kell kötelezni – nem kell „kiskorúnak nézni” a társadalmat
 - Az öngondoskodást az emberi természet miatt - egy bizonyos szintig - kötelezni kell

ALAPKÉRDÉSEK 3.

- ❖ *Mi az állam feladata a nyugdíjrendszer tervezésekor?*
- ❖ Csak a munkajövedelem méltányos pótlását kell biztosítania ?
- ❖ Az állam csak egy alapnyugdíjat biztosítson ?
- ❖ Minden állampolgár időskori megélhetését biztosító rendszert kell kialakítania ?

Mi az állam feladata a nyugdíjrendszer tervezésekor?

Reformfelfogások

- A reform fő feladata a kötelező rendszer *átláthatóságának* és *méltányosságának* a fejlesztése.
- A mindinkább fenyegető időskori nyomor elleni védelem intézményes rendszerét kell kiépíteni.
- A reform célja egy egészségesebb nyugdíjrendszer létrehozása
- A rendszer finanszírozhatósága nem célja, de nélkülözhetetlen feltétele minden értelmes reformnak.
- Célszerű lenne, ha nem az egyéni számlás első pillér válna „a” reform fő címszavává, mert ez elterelheti a figyelmet és erőforrásokat a problémák egészéről.
- A reform célja, hogy kimunkálásra kerüljön egy valódi rendszer

Reformfelfogások 2.

- A nyugdíjrendszer reformját érdemes két egymástól szigorúan elkülönülő programra osztani: a rövidtávú (azonnali) teendőkre, és arra, amit a szó klasszikus értelmében nyugdíj-reformnak hívhatunk
- A nyugdíjreformokat két csoportra kell osztani: a felosztó-kirovó rendszer (s külön kérdés, hogy csak a paramétereinek vagy a struktúrájának) megváltoztatására és a magánrendszer korszerűsítésére
- A nyugdíjrendszer megreformálásáról önmagában nincs értelme beszélni. Olyan rendszerre van szükség, amely pénzügyileg fenntartható, önmagában is ösztönzi a munkaerőpiacon maradást, és amely igazságos és hiteles a társadalom számára.

Stilizált modell

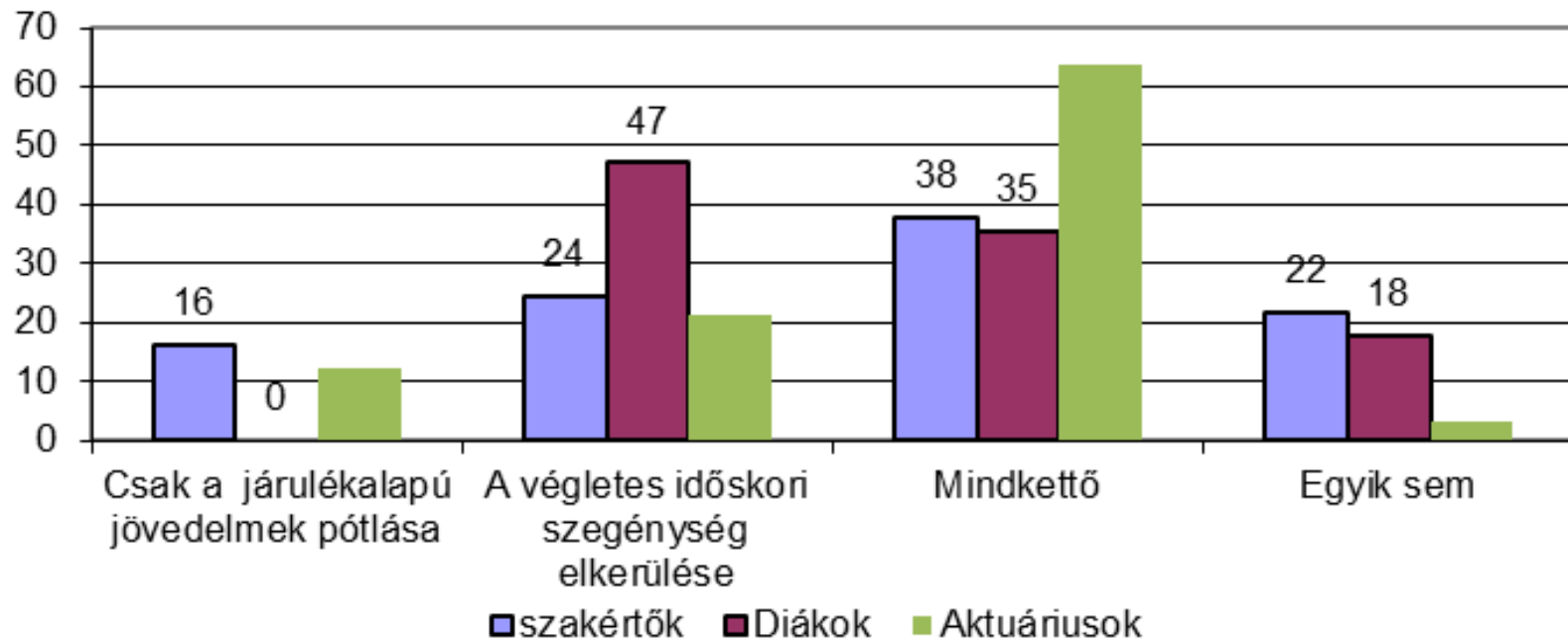
Sajátosság	Bismarck	Beverage
Jogosultság	Járulék fizetés	Állampolgárság/állandó lakás
Finanszírozás alapja	Keresetek járuléakai	Adók
A „biztosító”	Munkáltató	Állam
A szolgáltatás	explicit	implicit
Management	független	kormányzati
A szolgáltató	Egyéni szerződések alapján	Állami ígérvények alapján

Forrás: OECD

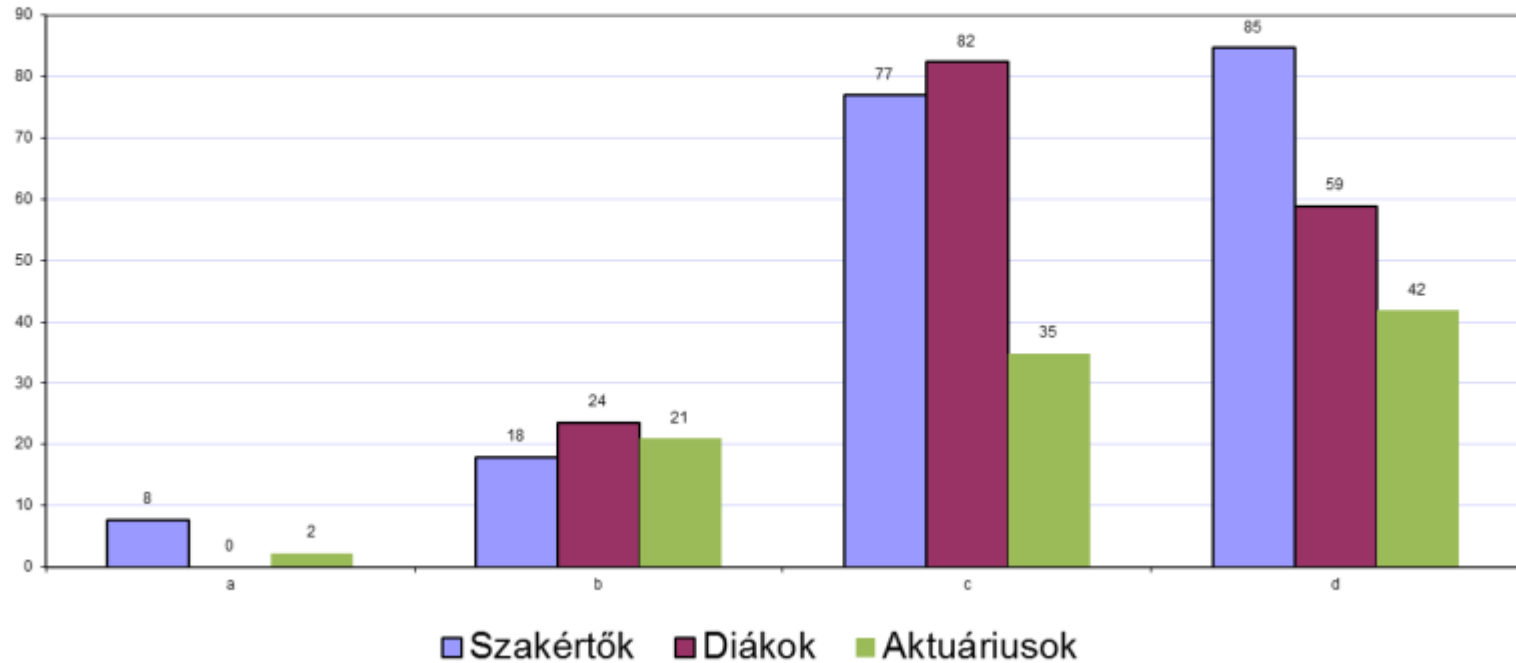
ALAPKÉRDÉSEK 4.

- ❖ Parametrikus vagy strukturális reformokról beszélünk?
- ❖ Totális reformot akarunk-e, vagy csak a TB problémáinak mielőbbi megoldását?

Mi az állam feladata a nyugdíjrendszer tervezésekor?

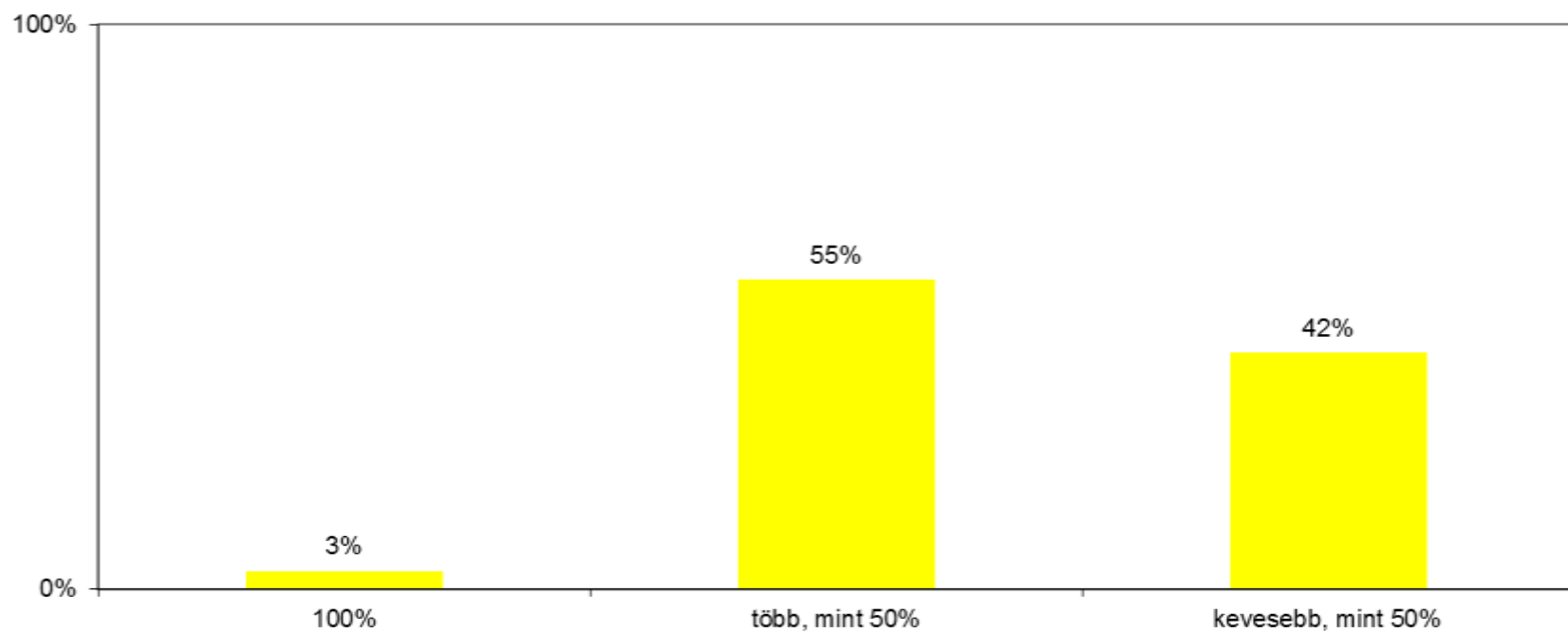

Ön melyik véleménnyel ért egyet?

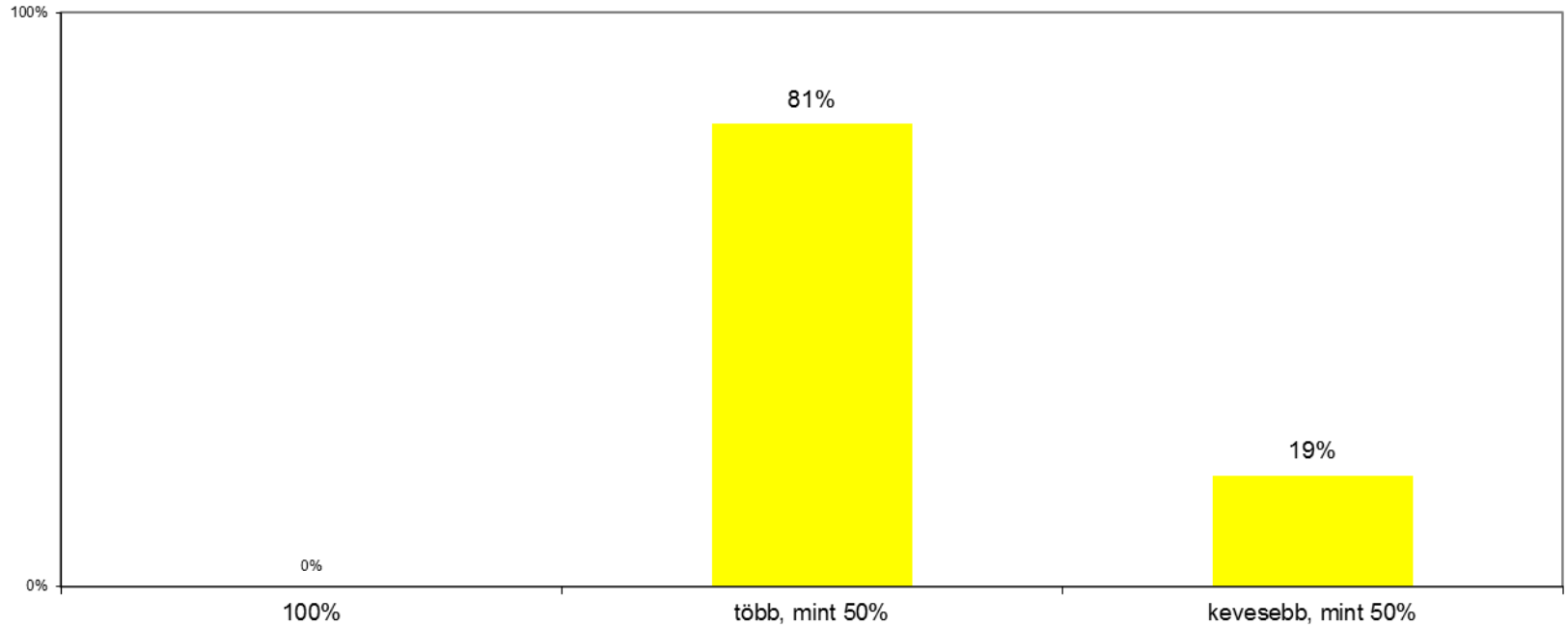

- a. Ma csak a jelenlegi tb rendszer diszfunkcionalitásának megszűnését lehet célul kitűzni.
- b. A jelenlegi tb rendszer hosszú távon a paraméterek akármilyen változtatásával sem működőképes.
- c. Csak körültekintő hatástanulmányok után szabad a rendszer struktúrájához hozzányúlni.
- d. A nyugdíjrendszer reformját két egymástól szigorúan elkülönülő programra kell osztani:
- a rövidtávú (azonnali) teendőkre, és arra, amit a szó klasszikus értelmében nyugdíj-reformnak hívhatunk.

Milyen mértékben felelős az állam azért, ha valaki ma nem kap megfelelő mértékű nyugdíjat

Milyen mértékben felelős az egyén azért , hogy mennyi lesz a nyugdíja?

Tartalom

1. Mi az a nyugdíjrendszer ?
2. A nyugdíjrendszer struktúrája
3. **Néhány tény a mai nyugdíjakról**
4. Problémák és az aktuáriusok feladatai

Tények

- a 20-64 éves férfiak mindössze kb 65, a nőknek 51 százaléka aktív kereső
- A nyugdíjalapul szolgáló – bevallott - jövedelmek mintegy egyharmada a minimálbér, vagy az alatti jövedelem
- a tényleges járulékfizetői kör alig haladja meg az aktív korú népesség harmadát
- A járulékok 86 százalékát 2,4 millió fő fizeti be és közülük 800 ezer fő állami alkalmazott

ÖREGEDÉS

A fejlett országokban az elmúlt évszázadban

- Az születéskor várható átlagos élettartam gyakorlatilag megduplázódott

1900: kb 40 év 2000: kb 80 év

- A szaporodási ráta lefeleződött

1900: 4+ 2000: 2-

Az előregedéssel tényként kell számolni!

DEMOGRÁFIA 1

❖ A születéskor várható élettartam

2000	Férfiak : 67,1 év	Nők : 75,6 év	eltérés* : -8,5 év
2014	Férfiak : 72,1 év	Nők : 78,9 év	eltérés : -7,6 év
Változás 15 év alatt**	+5 év	+3,3év	

❖ A 65 éves korban még várható élettartam

2000	Férfiak : 12,5 év	Nők : 16.2 év	eltérés : -3,8 év
2014	Férfiak : 14,4 év	Nők : 18 év	eltérés : -3,6 év
változás	+1,9 év	+0,92 év	

*Férfiak mínusz nők számai ** 2014 mínusz 2000

Növekszik a nyugdíjkor elérésének esélye, és egyúttal a nyugdíjban töltött időtartam is.

DEMOGRÁFIA 2

	népesség arány		függőségi hányad	
	19 év alatt	65 év felett	időskori	összesen
2000	24%	15%	24%	62%
2010	21%	16%	25%	58%
2020	20%	19%	30%	63%
2030	20%	20%	34%	68%
2040	19%	23%	39%	72%
2050	19%	26%	48%	82%

Forrás :KSH

Népesség előrejelzés

	2007	2020	2040
Népesség összlétszáma (fő)	10 149 778	9 914 439	9 337 031
Népesség 0-14 (fő)	1 608 490	1 565 186	1 257 587
Népesség 15-24 (fő)	1 272 772	990 035	947 937
Népesség 25-62	5 414 231	5 080 745	4 387 374
Népesség 25-62/össznépesség	53,34%	51,25%	46,99%
Népesség 63+	1 854 285	2 278 473	2 744 133
Népesség 63+/össznépesség	18,27%	22,98%	29,39%
Ratio 63+/15-62	27,7%	37,5%	51,4%
Ratio 63+/25-62	34,2%	44,8%	62,5%

Forrás: NYIKA

- Az aktív népesség aránya 50 % körüli, és az előrejelzések szerint csökkenni fog!
- Az időskorú inaktív népesség aránya drasztikusan növekszik!
- Az aktív korú népességnek csak kb 50 százaléka fizet járulékot

NYUGDÍJAK, ELLÁTÁSOK

ONYF 2014

		létszám	átlagos ellátás
		ezer fő	ezer forint
Öregségi nyugdíjak		2037	105
ebből	nők 40 év jogán	105	115
	2014 évben megállapított nyugdíjak	53	110
Korhatár alatti ellátások		98	144
Rokkantsági és rehabilitációs ellátások		419	64
Saját jogú nyugdíjak és ellátások összesen		2554	99,7
Egyéb ellátások		201	
Összes ellátás		2755	
Népesség száma		9897	
Ellátottak aránya		28%	

A nyugdíjcélú ellátások összege a teljes munkaidőben foglalkoztatottak nettó átlagkeresete arányában : 67,5%

Az öregségi nyugdíjak eloszlása 2012

Az ellátás összege	Létszám	Arány
ezer forint/hó	ezer fő	%
50 ezer alatt	91	5%
50-100	1 227	63%
100-150	451	23%
150-200	144	7%
200 felett	46	2%
Összesen	1 959	100%

A 2014 évben megállapított öregségi nyugdíjak 4 százaléka volt 200 ezer forint felett

A TB nyugdíj megállapítás

- Nyugdíj előtt lekérhetőek a TB által elismert adatok
 - Elismert szolgálati idő (évente napokban)
 - Beszámított bruttó jövedelem (évente)
- Az induló nyugdíjakat nettó alapon, „karrier átlag”-ból számolják (1989 óta)

Nem csak az utolsó évek jövedelme számít !

Hogyan számolják a TB nyugdíj induló értékét?

Nyugdíjképlet: Valorizált nettó átlagbér szorozva a nyugdíjszorzóval

befogadott jövedelem

Nettósítás

Valorizáció

Átlagolás

Degresszió

1988 –tól, minden évre, napokra
1992-től 2012-ig maximálva („plafon”)
A bruttó keresetek nominális értéke

A bruttó kereseteket a tárgyévi
munkavállalói járulék kulccsal, majd az érvényes
adótábla szerinti SZJA –val csökkentik (számított
nettó keresetek)

A nettó kereseteket a nyugdíjba lépés időpontjára
értékelik (évente megadott kulcsok)

A valorizált nettó kereseteket a tárgyévre
elismert szolgálati napok alapján átlagolják,
majd havi értéket számolnak

az átlagkereseteknek csak
egy részét veszik alapul (2012 óta keveseket érint)

A nyugdíjalapul szolgáló átlagkereset

A befogadott jövedelem

év	Bruttó átlagbér (ezer Ft/hó)	PLAFON (ezer FT/hó)	plafon/átlagbér
1995	39	75	1,93
2000	88	168	1,91
2005	158	500	3,16
2010	203	620	3,07
2011	230	645	2,96

2012 óta (újra) nincs plafon !

Nyugdíjszorzó

Nyugdíjszorzó: Szolgálati idő függvénye

15: 43%

20: 53%

25: 63%

30: 68%

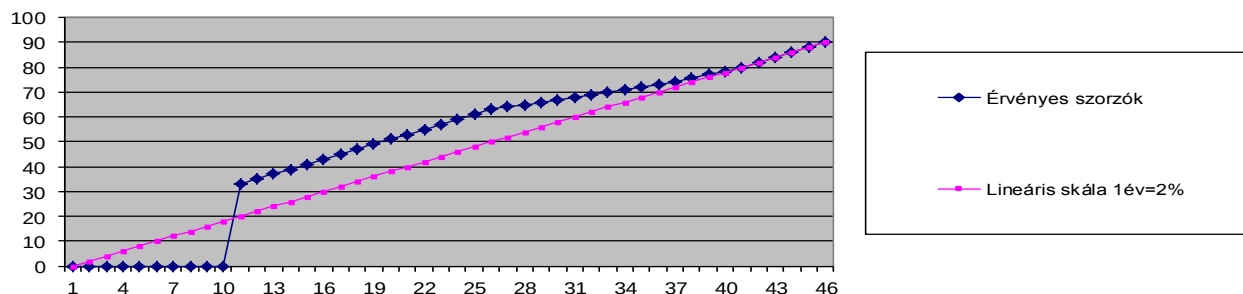
35 : 73%

40 : 80%

majd évente 2%

Ha egy akadémikus 78 évesen, 60 évvel megy nyugdíjba,
a nyugdíja az átlagkereset 120 százaléka

**Az öregségi nyugdíj összege
a havi nettó átlagkereset százalékában
a jelenlegi Tb rendszerben**

Valorizáció 2015

A befogadott jövedelem szorzója az átlagkereset számításakor

1988 : 22,119

1990 : 15,561

1995 : 6,059

2000 : 2,798

2005 : 1,513

2010 : 1,174

2011 : 1,115

2012 : 1,065

2013 : 1,030

Idézet egy újságcikkből

2016 április!

„A minimálbérre bejelentett másfél millió munkavállaló nyugdíja a 2008 óta immár évek óta tudatosan nem emelkedő nyugdíjminimum havi 28 500 forintos összege lesz.”

Ez így nem igaz!

A nyugdíjmegállapításnak semmi köze a minimálnyugdíjhoz!

Egy kis számolás

- Mekkora nyugdíjra számíthat, akinek a bevallott keresete 1990 óta

- A minimálbér
- az átlagkereset
- a „járulék alap plafon” körüli volt?

Tegyük fel, hogy

- az 1990 előtti keresetek a nyugdíjszámítás alapjául szolgáló átlagkeresetet nem befolyásolják
- 2013 évi nyugdíjba lépéskor 40 év szolgálati idővel számolhatunk

Megoldás

	a)	b)	c)
Valorizált átlagkeresetek 2013 (eFt/hó)	72	170	398
Induló nyugdíj (2013) (eFt/hó)	58	136	318
(2016)	60	150	430 ↓

A plafon eltörlés hatása
3 év után!

Tartalom

1. Mi az a nyugdíjrendszer ?
2. A nyugdíjrendszer struktúrája
3. Néhány tény a mai nyugdíjakról
4. **Problémák és az aktuáriusok feladatai**

A fenntartható-e jelenlegi TB rendszer?

Ideális helyzet :

A járuléktömeg = A befizetett járulékok összege =

Járulékfizetők száma * járulékfizetés alapja (átlagbér) * járulékkulcs

↑
CSÖKKEN
OK: demográfia
foglalkoztatottság

↑
Nem túl magas

Sokan csak minimálbér alapján fizetnek

↑
MAGAS
Nem
növelhető

Nyugdíjkifizetések összege = Nyugdíjasok száma * átlagnyugdíj

↑
NÖVEKSZIK
Öregedő társadalom

↑
A megélhetési költségek
növekedése miatt nem
csökkenhet

A járulék bevételek várhatóan egyre kevésbé fogják fedezni a nyugdískiadásokat

Megállapítások

- A fenntarthatósághoz vagy a nyugdíjakat kell csökkenteni, vagy a járulékokat kell emelni - **nem járható út ! Kell a reform!**
- A nyugdíjkorhatár emelése önmagában nem megoldás.
- A foglalkoztatottság növelésére kell törekedni
- A nemzetközi tapasztalatok arra figyelmeztetnek, hogy a szigorítások egyre több embert terelnek be a rászorultsági rendszerbe. **És azt ki fizeti?**
- Az új induló nyugdíjak helyettesítési rátája az egyik legmagasabb Európában ($\text{átlagnyugdíj}(65-74) / \text{átlagbér}(55-65) = 61\%$), EU: 55%), miközben a nyugdíjak vásárló ereje EU viszonylatban nagyon kicsi (**Ausztriában két és félszer annyit ér a nyugdíj, mint nálunk**)
- A járulékkulcsok eddigi csökkentése távolról sem váltotta be a reményeket. (Nem vallanak be többen magasabb jövedelmeket)
- A társadalom tagjainak pénzügyi kultúrája csak hosszabb távon változhat .Ezért szükség van a minél jobb tájékoztatásra.

Hol lehetnek a nyugdíj-aktuáriusok?

- Az állami pillérben
 - Modellezés
 - Lehetőségek elemzése
 - Reform koncepciók tesztelése
 - A tartalékok szerepe PAYGO rendszerekben
- A magán pillérben
 - A MNYP megszűnésével gyakorlatilag nincsenek delegált feladatok
 - Mit tehetnének?
 - **Tartalékolás kidolgozása**
 - Kockázatelemzések
 - Termék tervezés
 - Minősítések
 - Tanácsadás

Néhány nyugdíjrendszer érintő téma aktuáriusoknak

- Mennyire „aktuáriusilag fair” az állami nyugdíj?
- Személyes nyugdíj előrejelzés („Ha holnaptól nem fizet, akkor mi várható” típusú becslések)
- Pontrendszer vagy NDC rendszer tervezése
- Rugalmas nyugdíjba léptetés bevezetése – a belépési életkortól függő nyugdíjformula kidolgozása
- Az alacsonyabb és magasabb jövedelműek életkockázatainak eltéréseit is figyelembe vevő formulák kidolgozása
- Mennyit kell megtakarítani ahhoz, hogy a nyugdíjam a várható átlagkeresetek X -szerese legyen?
- Milyen kockázata van annak, ha egy nyugdíjpénztárnak nincsenek szabad tartalékai?

.....

és most hol vannak a nyugdíj –aktuáriusok ?